

Zaman içinde bir seyahat

16.1948 Katan

Yazan : Ahmet Emin Yalman

İstanbul yolunda, 31 Mayıs — Son yirmi beş gün içinde kongreden kongreye, davadan davaya, memleketten memlekete koşmakla kalmadım. Zaman içinde de bir seyahat yaptım.

Bir sabah Cenevrede trene bindim. İki saat sonra Neuchâtel'deydim. Şehirlerden şehre giden bir tramvaya atladım. Târif edilen yerde diğer birine aktarma ettim. Nihayet Colombier adında küçük bir kasabaya vardım. İki buçuk saati geçmeyen bir müddette tamamladığım bu küçücük seyahat; bakikatte zaman içinde yapılmış bir gezinti idi. Gerilere doğru yarım asırlık mesafe gitmiş, on dokuzuncu asrın sonlarından başlayarak Türk milletinin mukadderatında mühim bir rol oynayan bir şahsiyetin inziva köşesine kavuşmuştum.

Bu şahsiyetin adı Sabahattin Beydir. Bundan evvel defalarca yolum İsviçreye düştüğü halde bir türlü bu ziyareti yapamamış, kendimi bir borçlu mevkiinde hissetmişim. Bu defa meramıma kavuşmakla hepimize ait olan manevi borç ödenmiş oldu mu? Elbette hayır, hattâ inziva köşesine uğradıktan sonra bunun zannettiğimden çok ağır olduğunu gördüm ve istirap duydum. Fakat hiç olmazsa Colombier'ye giden yolu keşfetmiş oldum.

Neuchâtele gitmezden evvel Zürihteki talebemizden geniş bir grupla buluşmak ve saatlerce dertleşmek imkânını bulmuştum. Bunlardan bazısına Mehmet Sabahattinden bahsettim. Vaktile hukuk fakültesinde asistanlık eden ve fikri olgunluğu dikkatimi çeken Muammer Aksoy da dahil olduğu halde çoğunun bu ismi hiç duymadıklarını hayretle ve elemle gördüm. Bu hal tek parti rejimlerinin ne kadar inhisarcı ve hodbin olabileceklerini bana bir defa daha göstermiş oldu. Böyle rejimler için milletlerin tarihleri ancak kendileriyle başlar. Uzak, çok uzak bir mâzi için bir

takım milli varlıklar ve kıymetler kabul edilebilir. Fakat yakın tarih; kötü işlerle ve kötü insanlarla dolu ve çok karanlık bir gaflet devridir. Millet için güneş, ancak son rejimle, hat-

tâ onu temsil eden son kudret sahilile beraber doğmuştur. Onu kapalı gözle övenler ve mâziyi kötüleyenler sadık müritlerdir, her türlü nimetlere (Devamı Sa: 3 Sü: 4 de)

Başmakaleden devam

Zaman içinde bir seyahat

(Başı 1 incede)

lâyıktırlar. Yakın mazideki kıymetleri belirtenler, rejimi tenkid edenler, günün kudret sahiplerinden başkalarını beğenenler; eğri yollara sapmış kâfirlerdir.

Halbuki rejimler, partiler, şahıslar istedikleri kadar değişsin, milletlerin hayatında devamlılık vardır. Millete dün hizmet edenlerle bugün hizmet edenlerin hulûskârlık piyasalarının haricinde, bir farkı olamaz. Millet varlığına bir şeyler katmak için dün mücadele edenleri ve fedakârlıklar edenleri unutan millet; varlığının kaynağı olan mukaddes ateşlerin parıltı halinde kalmasını ve gönülleri ısıtmasını bekleyemez.

On dokuzuncu asrın sonlarında Abdülhamidin istibdat rejimini şiddetle sarsan bir hâdise oldu. Damad sıfatıyla hanedana bağlı olan Mahmut Paşa, iki oğlunu beraberine aldı, rejime, hanedana, Abdülhamidin şahsına isyan ederek, hürriyetin bir bayrakdarı sıfatıyla ecnebi memleketlere kaçtı. Orada mücadeleye girişti, maruz kaldığı bütün maddî sıkıntılara rağmen Abdülhamidin en cazip tekliflerini reddetti. Ölümüne kadar millet hizmetinde fedakârlıklara katlandı.

Oğullarından biri olan Sabahattin Bey pek genç bir yaşta büyük bir fikri istidat gösterdi. İctimaiyat ilminde hür bir istikamet seçti. Osmanlı İmparatorluğunu ilmin mikroskoku altına aldı, dertlerini gördü ve devasını söyledi.

Ortalığa his ve nazari mantık ölçülerile bakıp bir adam için Osmanlı İmparatorluğunun muhtaç görüldüğü şey; sıkı bir otoriteye dayanan bir merkeziyet idaresiydi. Jön Türklerden birçoğu, Abdülhamidin devrilmesini ve Meşrutiyet kurulmasını istemekle beraber hakikatte münevver bir istibdada ve merkeziyetçi bir vasiliğe taraftar bulunuyorlardı.

Tek başına Sabahattin Bey; aralarında tecanüs ve tesanüt bulunmayan muhtelif unsurların ancak gönül rızasıyla ve ademi merkeziyete dayanan bir sisteme bir arada tutulabileceklerini gördü ve hakiki demokrasinin biricik sığınağı olan federasyon ruhunun memleketteki ilk ustası, bu yolun ilk yolcusu oldu. Bundan başka çok geri kalmış olan memleketin merkezi bir idarenin projeleriyle ve kısır müdahaleleriyle değil, haysiyetlerine ve iyi niyetlerine saygı gösterilen vatandaşların şahsi gayret ve teşebbüsleriyle imar edilebileceğini gördü ve vatandaşlara anlatmağa çalıştı.

Muasırların bu lisandan anlamalarına imkân yoktu. Sabahattin Bey; memleketi parçalamak isteyen bir vatan haini damgasını vurdular. Yabancı memleketlerde Abdülhamide karşı mücadele eden genç Türkler, her şeyden evvel merkeziyet ve ademi merkeziyet esası üzerine ikiye bölündüler. Ancak pek mahdut ve seçme insanlar, Sabahattin Beyin «ictimai mesleğine» taraftar oldular.

Mehmet Sabahattin, her şeyden evvel bir fikir adamıdır. Manevi kıymetler âleminde nefisile mücadeleler etmiş, yüksek manevi mertebelere ermiş bir şahsiyettir. Böyle bir insan politikaya hiç girmemeliydi. Bir fikir adamı sıfatıyla istigna ve feragat içinde yol göstermekle kalmalıydı. Fakat ne çare ki fikirlerini ameli sahada yürütmek ihtiyacile politikaya sürüklenmiş, vakit vakit yasak bir hale düşen muhalefete ait menfi tesanüdün icabı neticesinde türlü türlü kıymetsiz haris adamlarla düşmüş, kalkmış, hiç şüphesiz siyasî hayatında hatalar işlemiştir. Bununla beraber idealist bir fikir adamı tarafı daima galip kalmıştır.

Mütarekenin son kısımlarında Sabahattin Beyi yakından tanımak imkânını buldum. Kuruçeşmedeki köşkünde kendisile ilmi ve vatani münakaşalarla geçirdiğim saatleri ömrümün haz ve ilhamı en bol saatlerinden sayarım. Canlı bir mahlûku gıda diye yememeğe nezri olan Sabahattin Bey sebzedden ve meyvedan ibaret basit yemeğini yer, fakat benim için sofraya normal yemek gelmesini tabii bulurdu.

Dikkate lâyık olan nokta şuydu: Annesi tarafından hanedana mensup olmasına rağmen Sabahattin Bey Millî Mücadelenin harareti bir taraftarıydı. Türk milletinin beka ve saadetinden başka bir emeli yoktu. O zaman Vahdettin'in temsil ettiği hanedanın menfaatlerine karşı şiddetli bir mücadele vaziyeti almıştı.

Bütün ömrünü hanedanın istibdadı aleyhine mücadele ile geçiren ve ancak milletin iyiliğini ve yükselişini isteyen bir Türk fikir adamı diye hayatta yer alan Sabahattin Beyin anne tarafından hanedana mensup diye menfalarda çürümesi, hizmetlerinin yeni nesillere meçhul kalması doğru mu, değil mi? Bu hürriyet ve vatan mücahidini ne haldе buldum, kendisile neler konuştum. Bütün bunları gelecek yazımda anlatacağım.

Ahmet Emin YALMAN

